

DOI: 10.35774/app2020.02.101
УДК 347.91

Оксана Парнета,

кандидат історичних наук, доцент,
викладач вищої категорії Коледжу
економіки, права та інформаційних
технологій Тернопільського національного
економічного університету

Валентин Луцик,

студент юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ФІКСУВАННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Досліджено питання про здійснення фіксування судового процесу в умовах пандемії. Окреслено основні нововведення, які забезпечують слухання справ з урахуванням обставин, що склалися в усьому світі у 2020 р. Визначено дієві засоби та способи, що забезпечують раціональне функціонування судової системи в Україні. З моменту впровадження в Україні карантину виникла хвиля так званого «карантинного» законодавства. Ці нововведення були створені задля безпеки людей: створено декілька платформ для відео конференцій, які могли бути задіяні у судах, а також інші нові правила, яких варто дотримуватись при карантині.

Ключові слова: суд, фіксація, процес, судове засідання, гласність, технічні засоби.

Парнета О., Луцик В.

Фиксирование судебного процесса в Украине в условиях пандемии COVID-19

Данная работа посвящена исследованию вопроса об осуществлении фиксации судебного процесса в условиях пандемии. Определены основные нововведения, которые обеспечивают слушания дел с учетом сложившихся обстоятельств во всем мире в 2020 году. Определены действенные средства и способы, обеспечивающие рациональное функционирование судебной системы в Украине. С момента внедрения в Украине карантина возникла целая волна так называемого «карантинного» законодательства. Эти нововведения были созданы для безопасности людей: создано несколько платформ для видеоконференций которые могли быть задействованы в судах, а также другие новые правила, которые следует соблюдать при карантине.

Ключевые слова: суд, фиксация, процесс, судебное заседание, гласность, технические средства.

Parneta O., Luzuk V.

Process fixation in Ukraine in the context of the COVID-19 pandemic

This work is devoted to the study of the issue of recording the trial in a pandemic. The main innovations that ensure the hearing of cases taking into account the circumstances around the world in 2020 are outlined. Effective means and ways to ensure the rational functioning of the judicial system in Ukraine have been identified. The topic is relevant because on March 12, 2020 quarantine was introduced in Ukraine. On March 17, 2020 the Council of Judges of Ukraine adopted a decision approving the Recommendations on establishing a special regime for the courts of Ukraine to protect the population of Ukraine from acute respiratory diseases and coronavirus COVID-19, which is classified as a particularly dangerous infectious disease. The Council of Judges of Ukraine recommends establishing a special regime for the courts of Ukraine, as well as expanding the laws of Ukraine on certain rules court work and court hearings for the period of quarantine. For the period of quarantine, cases were postponed for the safety of the population, so the trial could take the form of a video conference. For the safety of citizens, the courts appealed to the parties not to visit the courts, but to file a motion to adjourn the case, or to request a hearing in the absence of the parties. Since the introduction of quarantine, a whole wave of so-called «quarantine» legislation has emerged, and during the quarantine, video conferencing platforms have been created. Regarding the creation of video platforms, they were: EasyCon, ESITS, Zoom. The legislation of Ukraine provided for certain guarantees of legality during court hearings. The rules are included in the Constitution of Ukraine, namely the recording of the case by technical means and also in Article 247 of the CPK the process of fixing by technical means is entered. It is an official activity of the court, which provides for the consistent reproduction of the court session. During the quarantine established by the Cabinet of Ministers of Ukraine

in order to prevent the spread of the disease, the participants may participate in the court hearing in the form of a video conference outside the court premises. Thus, since the introduction of quarantine in Ukraine, a whole wave of «quarantine» legislation has emerged. The innovations were created for the safety of people and to prevent the spread of the virus. Several platforms for video conferencing were created that could be used in the courts, as well as other new rules that had to be followed during quarantine.

Keywords: court, fixation, process, court session, publicity, technical means.

Постановка проблеми. 12 березня 2020 р. в Україні було введено карантин. Відповідно 17 березня 2020 р. Рада суддів України ухвалила рішення, яким затвердила Рекомендації щодо встановлення особливого режиму роботи судів України задля забезпечення населення України від поширення гострих респіраторних захворювань та коронавірусу COVID-19, який віднесено до особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Цими Рекомендаціями Рада суддів України рекомендувала на період із 16 березня до 03 квітня 2020 р. установити особливий режим роботи судів України, зокрема роз'яснити громадянам можливість відкладення розгляду справ у зв'язку з карантинними заходами та можливість розгляду справ у режимі відеоконференції. Суди звертаються до сторін у справах із проханням або не відвідувати суд взагалі та подавати клопотання про відкладення розгляду справи, або подавати клопотання про слухання справи за відсутності сторін.

Метою дослідження є проаналізувати такі питання, як: фіксування цивільного процесу в умовах карантину; визначити способи фіксування процесу в умовах карантину.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту впровадження в Україні карантину виникла ціла хвиля так званого «карантинного» законодавства. Новації не оминули і питання здійснення правосуддя. Давайте розглянемо, що змінилося у судочинстві і що нового з'явилося у судовій практиці у прив'язці до карантинних умов.

Коротко про запровадження давно обіцяної Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та «Електронного суду», як її складової. 15 грудня 2018 р. процесуальні кодекси (цивільний, господарський, адміністративного судочинства) було переписано із значними змінами порядку судочинства. Такі зміни передбачали побудову ЄСІТС – сучасної системи, яка мала на меті відхід від паперової тяганини та впровадження в судочинство новітніх технологій. Запуск ЄСІТС відкладали вже декілька разів, останній раз на далекий 2023 р., але саме зараз всі раптово зрозуміли, що така система була б доцільною саме за умов карантину. Пандемія прискорила процес судової діджиталізації, і запуск ЄСІТС Державна судова адміністрація обіцяє вже 1 червня цього р.

На особливу увагу заслуговує запровадження з 13 квітня 2020 р. системи EasyCon, яка дуже легка та зрозуміла у використанні. Фактично для участі в режимі відеоконференції від учасника вимагається мінімум:

1) реєстрація на порталі EasyCon через електронну пошту та прив'язка до облікового запису електронного цифрового підпису для підтвердження особи.

Система працює із ЕЦП навіть «ПриватБанку»;

2) заява в суд про бажання взяти участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції не пізніше, ніж за 5 днів до дати засідання.

Все інше залежить безпосередньо від можливості суду забезпечити відеоконференцію та кількості таких заявок від учасників.

Цікавою є практика окремих суддів щодо участі в судовому засіданні з використанням програми Zoom. На нашу думку, запровадження сервісу EasyCon повністю витіснить «конкурента», оскільки EasyCon дає змогу точно ідентифікувати учасників відеоконференції. До того ж, після ухвалення рішення завжди буде незадоволена сторона, яка звернеться із скаргою. Звичайно, посилання на проведення засідання в режимі онлайн без належної ідентифікації особи займе основне місце, як порушення процесуального права. Законодавством України передбаченні певні гарантії щодо забезпечення законності під час судового розгляду справ. Згідно з пунктом 6 ст. 129 Конституції України [1] однією з основних засад судочинства є його повне фіксування технічними засобами.

Це положення закріплене у ст. 247 Цивільного процесуального кодексу України. [2]. Процес фіксування судового процесу за допомогою технічних засобів – це офіційна діяльність суду, яка передбачає послідовне відтворення ходу судового засідання.

Обов'язок фіксації судового засідання покладається на секретаря, який має виняткові повноваження для фіксування судового засідання за допомогою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу, створення архівних та робочих копій отриманих даних, а також для озвучення фонограм попередніх засідань. Секретар персонально відповідальний за результати роботи комплексу під його керівництвом, за дотримання ним інструкцій та за технічний стан обладнання комплексу, з яким він працює. Розпочинається технічне фіксування з моменту відкриття судового засідання та завершується проголошенням судового рішення у справі. Носій інформації, на який здійснювався технічний запис судового засідання, є додатком до журналу судового засідання і після закінчення судового засідання приєднується до матеріалів справи. Фіксування судового засідання технічними засобами є доволі важливим. Його переваги можна розглядати з різних аспектів.

По-перше, фіксація судового засідання за допомогою технічних засобів є однією з гарантій захисту прав, свобод та інтересів осіб. По-друге, фіксування судового процесу є засобом реалізації гласності у цивільному процесі.

Кожна зацікавлена особа має можливість проглянути матеріали конкретної справи чи прослухати хід процесу. Фіксація судового засідання є засобом дотримання судом процесуальних строків і водночас зобов'язує суд діяти тільки відповідно до приписів нормативно-правових актів, у результаті чого відбувається позитивний вплив на якість правосуддя та відповідальність суддів.

Доволі значимим є те, що фіксування судового засідання технічними засобами робить неможливим перекручення фактично досліджених обставин по справі, дає змогу достовірно зафіксувати докази, показання свідка, експерта. Також варто звернути увагу й на той факт, що останнім часом суттєво знизився рівень довіри до суду з боку населення.

На кінець 2017 р. було проведено опитування, за результатами якого свою недовіру до суду висловили 80,9% громадян України, а 78,1% громадян не вважають суди самостійними, а суддів – незалежними [3]. Відновити довіру буде непросто, але, на нашу думку, отримана за допомогою фіксування цивільного процесу належна достовірна інформація по справах та їхній розгляд сформує позитивну громадську думку про діяльність суду й покращить ставлення населення до судової гілки влади.

Суспільство має право і повинне висловлювати свою думку про діяльність суддів, а діяльність суддів має бути відкритою, прозорою та неупередженою. Отже, фіксування судового процесу технічними засобами є невід'ємними та обов'язковими складовими судового процесу.

Фіксування судового процесу технічними засобами фактично забезпечує:

- 1) дисциплінованість і відповідальність як учасників судового процесу у справі, так і суддів;
- 2) можливість запобігати порушенням порядку вчинення процесуальних дій;
- 3) додержання законності та інших засад судочинства в судових засіданнях;
- 4) неупереджене ставлення суддів до учасників судового процесу.

Найважливішим є те, що повна фіксація судового процесу технічними засобами впливає на підвищення рівня судочинства та забезпечує право на справедливий суд, забезпечує певні демократичні зрушення у судовому розгляді.

Розглянемо деякі новації Закону від 30 березня 2020 р. У режимі карантину влада пішла на швидке запровадження недосконалих, часто непотрібних, механізмів, які мали б вирішити проблему дистанційної участі у судових засіданнях. Мова йде про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р.

Проаналізуємо деякі зміни, запроваджені цим Законом, та що ми отримали на практиці:

Участь у режимі відеоконференції. Внесення до процесуальних кодексів доповнень щодо участі в судових засіданнях у режимі відеоконференції у запропонованій формі на практиці викликає багато запитань.

Наприклад, ст. 195 КАСУ, яку доповнено «противірусною» частиною 4. У старій редакції (без відповідної нової частини 4) стаття мала такий вигляд:

1. Учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою.

2. Учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи.

3. Учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного цифрового підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

За станом на сьогодні також діє частина 4 такого формулювання:

4. Під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України.

Як і раніше особа має право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, як і раніше – суд повинен мати відповідну технічну можливість. Таке дублювання здійснено в інших кодексах. Так, ст. 197 ГПК України, ст. 212 ЦПК [2] України надають учасникам аналогічну можливість участі в режимі відеоконференції.

Тому на практиці введення таких норм – це більше ілюзія активної діяльності, ніж запровадження дійсно нового дієвого механізму.

2. Продовження процесуальних строків. Позитивним доповненням процесуального законодавства на час карантину є продовження окремих строків. Очевидно, що завжди будуть учасники провадження, які проти затягування процесуальних строків, однак загалом такий підхід видається правильним.

Якби система ЄСІТС почала вчасно функціонувати, то проблема зі стоками зникла. Учасники реєструються, весь документообіг відбувається в електронному вигляді, а судові засідання відбуваються в режимі відеоконференції.

3. Гласність та відкритість судового розгляду справи.

Один із основоположних принципів судочинства на час карантину вирішили обмежити. Зокрема, суд може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину. Таке право суду прописано в ГПК України та ЦПК України, а в КАСУ цей принцип вирішили не обмежувати.

Для пересічних громадян такий принцип майже не має значення. Тут мова йде скоріше про великі та резонансні провадження, які стають об'єктом сюжетів ЗМІ.

Висновки. З моменту впровадження в Україні карантину виникла хвиля так званого «карантинного» законодавства. Ці нововведення були створені задля безпеки людей: сформовано декілька платформ для відеоконференцій, які могли бути задіяні у судах, а також інші нові правила, яких потрібно дотримуватись під час карантину.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18.03.2004 № 1618-ІУ. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
3. Ставлення громадян України до судової системи: звіт за результатами соціологічного дослідження. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумова. Київ, 2017. 28 с.

References

1. Konstitutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VR (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, 141 [in Ukrainian].
2. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks [Civil Procedure Code]: Law of Ukraine of March 18, 2004 № 1618-IU (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-41, 42 [in Ukrainian].
3. *Stavlennia hromadian Ukrainy do sudovoi systemy: zvit za rezultatamy sotsiologichnoho doslidzhennia. Ukrainyskyi tsentr ekonomichnykh i politychnykh doslidzhen imeni Oleksandra Razumova [Attitudes of Ukrainian citizens to the judicial system: a report on the results of a sociological survey. Oleksandr Razumov Ukrainian Center for Economic and Political Studies]*. Kyiv, 2017 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.06.2020.